

65. výročí založení Sekce pro dermatologickou alergologii a profesionální dermatózy při České dermatovenerologické společnosti České lékařské společnosti JEP

Dastychová E.

I. dermatovenerologická klinika FN u sv. Anny v Brně a LF MU Brno

Čes-slov Derm, 91, 2016, No. 3, p. 91–100

Kontaktní ekzém je bezesporu častou diagnózou jak v ambulancích dermatovenerologů, tak i praktických lékařů. Včasná diagnostika příčin kontaktního ekzému je nesmírně důležitá z pohledu další prognózy onemocnění.

Spektrum aktuálních kontaktních alergenů se v průběhu času mění a je do jisté míry odrazem životního stylu

i životní úrovně společnosti (5–15 % všech dermatóz).

Včasná diagnostika příčiny kontaktního ekzému by měla být povinností každého dermatovenerologa, který by měl mít ve svém vyšetřovacím arzenálu minimálně evropskou standardní sadu kontaktních alergenů. Je-li třeba vyšetření detailnější a také je-li podezření na pro-

Tabulka 1. Frekvence senzibilizace na alergeny evropské standardní sady v ČR v roce 2014*

	Alergen	Celkem	%	Muži	%	Ženy	%
1.	Kaliumdichromát 0,5 % vaz.	147	4,6	37	4,6	110	4,5
2.	Neomycinsulfát 20 % vaz.	38	1,2	6	0,7	32	1,3
3.	Thiuram-mix 1 % vaz.	48	1,5	13	1,6	35	1,4
4.	Parafenyldiamin 1 % vaz.	143	4,4	13	1,6	130	5,3
5.	Kobaltchlorid 1 % vaz.	260	8,0	28	3,5	232	9,6
6.	Benzokain 5 % vaz.	12	0,4	2	0,2	10	0,4
7.	Formaldehyd 1 % aqua	71	2,2	20	2,5	51	2,1
8.	Kalafuna 20 % vaz.	87	2,7	18	2,2	69	2,8
9.	Clioquinol 5 % vaz.	18	0,6	7	0,9	11	0,5
10.	Peru balzám 25 % vaz.	188	5,8	50	6,2	138	5,7
11.	IPPD 0,1 % vaz.	21	0,7	7	0,9	14	0,6
12.	Alkoholův adipis lanae 30 % vaz.	48	1,5	14	1,7	34	1,4
13.	Mercapto-mix 2 % vaz.	14	0,4	6	0,7	8	0,3
14.	Epoxidová pryskyřice 1 % vaz.	62	1,9	33	4,1	29	1,2
15.	Parabeny-mix 16 % vaz.	29	0,9	10	1,2	19	0,8
16.	Paratertiarybutyl-fenolformaldehydová pr. % vaz.	18	0,6	6	0,7	12	0,5
17.	Fragrance-mix 8 % vaz.	173	5,4	47	5,9	126	5,2
18.	Quaternium-15 1 % vaz.	28	0,9	2	0,2	26	1,1
19.	Niklsulfát 5 % vaz.	632	19,6	38	4,7	594	24,5
20.	Kathon CG 0,01 % aqua	177	5,4	49	6,1	128	5,3
21.	Merkaptobenzotiazol 2 % vaz.	11	0,3	3	0,4	8	0,3
22.	Sesquiterpenolaktony-mix 0,1 % vaz.	7	0,2	2	0,2	5	0,2
23.	Primin 0,01 % vaz.	4	0,1	0	0	4	0,2
24.	Budesonid 0,01 % vaz.	19	0,6	6	0,7	13	0,5
25.	Tixocortol-21-pivalát 0,1 % vaz.	16	0,5	3	0,4	13	0,5
26.	1,2-dibromo-2,4-dicyanobutan 0,5 % vaz.	19	0,6	4	0,5	15	0,6
27.	Lylal 5 % vaz.	50	1,5	8	1,0	42	1,7
28.	Fragrance-mix II 14 % vaz.	102	3,1	21	2,6	81	3,3
29.	Metylizotiazolinon 0,2% aqua	75	2,3	15	1,9	60	2,5

*počet testovaných pacientů – ekzematiků 3 230, z toho mužů 803, žen 2427

fesionální původ kontaktního ekzému, je třeba vyšetření co nejdříve provést ve specializované dermatologické ambulanci. Splňujeme tím nejen aspekt zdravotní, který je pro pacienta prioritní i z pohledu kvality života, ale i ekonomický, vedoucí k úsporám spojeným s terapií a často i pracovní neschopností.

V roce 2016 bude slavit Sekce pro dermatologickou alergologii a profesionální dermatózy 65. let svého vzniku.

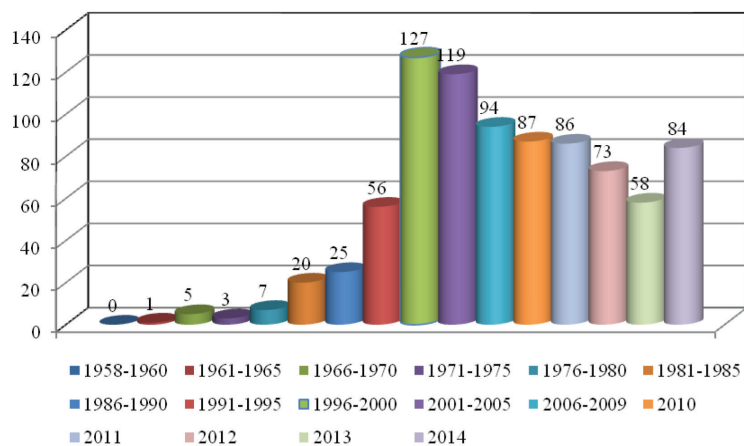
V Československu se začala diagnostika kontaktního ekzému epikutánními testy provádět až po 2. světové válce a je spojena se jmény Konopík, Lejhanec, Lejhanová, Černý, Hegyi, Jirásek, Horáček, Obrtel, Resl st., Schwank, Tomášková, Mikulecký, Kalenský, Novák a řadou dalších, kteří se zasloužili též o rozvoj profesionální dermatologie. Spektrum příčin kontaktních ekzémů se v průběhu let mění, mění se i sortiment profesionálních dermatóz. Vyjmutο z přednášky prof. Jiráska přednesené na Celostátní dermatologické konferenci „Kontaktní alergický ekzém – kožní choroby z povolání“ konané 18.–19. dubna 1989 v Praze: „Léta padesátá se vyznačovala horečnou činností odbornou, výzkumnou i organizační. Na poli neoraném jsme zažívali období nebývalé konjunktury. Prožívali jsme éru terpentýnu jako alergenu číslo jedna (dnes ustoupil zcela do pozadí), éru hojného výskytu chronických i akutních radiodermatitid, nástup epoxidových, fenolformaldehydových, močovinnových, melaminových, polyesterových a jiných

plastických hmot, anestetik prokainového typu a antibiotik, éru profesionálních zoonóz, zejména tuberkulózy, brucelózy, kandidózy, trichofycií, noduli mulgentium a erysipeloidu a řadu dalších, tehdy aktuálních“, potud profesor Jirásek.

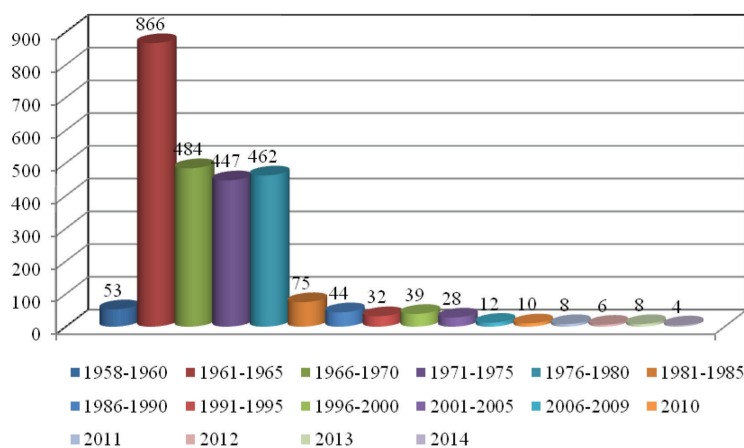
Dermatologická sekce byla v letech 1974–1989 členem CDRG – Contact Dermatitis Research Group (obdoba ICDRG), která se ustavila v roce 1974 v Praze. ČSSR zastupovali Hegyi, Jirásek a Kalenský. Členy CDRG byly země sdružené v tehdejší době v RVHP.

V průběhu dalších let byla řešena problematika kontaktních ekzémů vyvolaných např. kontaktem s vývody žehliček, s ubrusy z voskovaného plátna, s PVC rukavicemi. Zabývali jsme se senzibilizací na konzervans Kathon CG z kosmetických přípravků, která je aktuální dosud, dále profesionálními ekzémy vzniklými po nošení hasičských stejnokrojů, v posledních letech také senzibilizací na konzervační látky a další pomocné látky přípravků farmaceutických a kosmetických. Aktuální je i senzibilizace na konzervační přísady průmyslových kapalin.

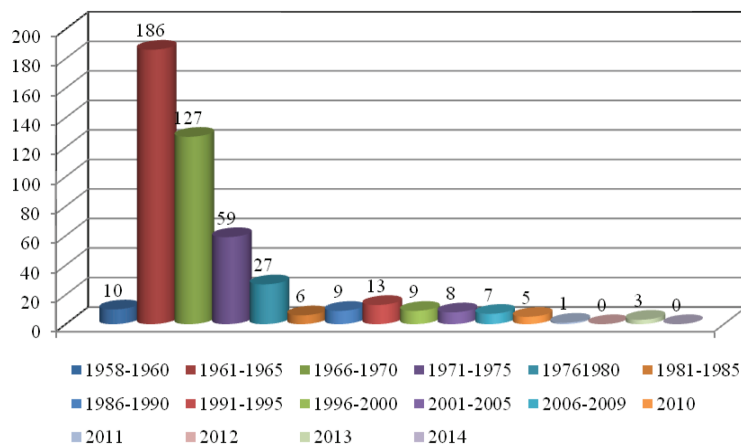
V průběhu let se vyvíjelo i složení standardní sady pro epikutánní testy. Složení používaných základních sad pro epikutánní testy jsou uvedeny v tabulkách 2–7. Od 90. let minulého století je používána v České republice evropská standardní sada. Složení této sady kontaktních alergenů, jakož i frekvence senzibilizace na tyto alergeny v ČR v roce 2014 uvádíme v tabulce 1.

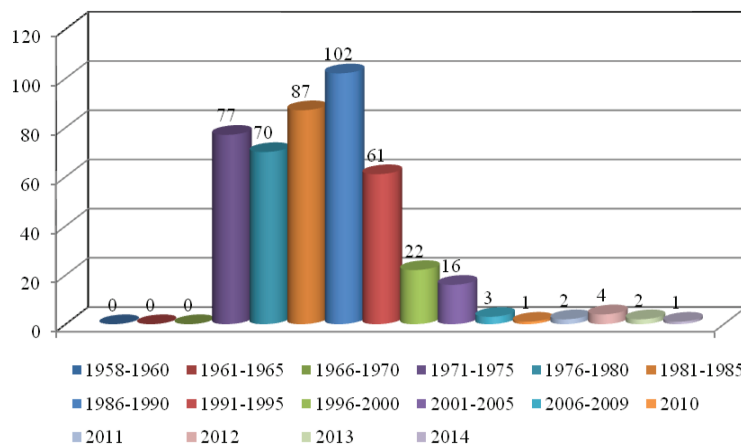
Graf 1. Scabies v ČR – 5leté intervaly/průměr za 1 rok, od r. 2010 počet/rok

Graf 2. Trichophytia v ČR – 5leté intervaly/průměr za 1 rok, od r. 2010 počet/rok

Graf 3. Tubera mulgentium v ČR – 5leté intervaly/průměr za 1 rok, od r. 2010 počet/rok

Graf 4. Erysipeloid v ČR – 5leté intervaly/průměr za 1 rok, od r. 2010 počet/rok

V současné době se zasedání Sekce koná pravidelně 5krát ročně na Dermatovenerologické klinice Všeobecné fakultní nemocnice v Praze.

Věnujeme se obecně dermatoalergologické problematice, tj. zjišťování vývoje senzibilizace na alergeny evropské standardní sady, na vybrané obsahové součásti dermatologických extern a přípravků kosmetických. Pozornost je věnována rizikům a novým alergenům v jednotlivých profesích.

Zabýváme se posuzováním sporných případů možné profesionality dermatóz jak ekzémového charakteru, tak kožních infekčních onemocnění, případně dalších.

Ve spolupráci se Společností pracovního lékařství ČLS JEP a Společností nemocí z povolání ČLS JEP se Sekce podílí i na tvorbě a připomínkování legislativních opatření, která souvisejí s diagnostikou a posuzováním profesionálních dermatóz, jakož i zařazováním pacientů s dermatologickými chorobami do profesí s rizikem poškození kůže. Podílí se také na metodickém vedení dermatologů ve vyšetřování kožních nemocí z povolání.

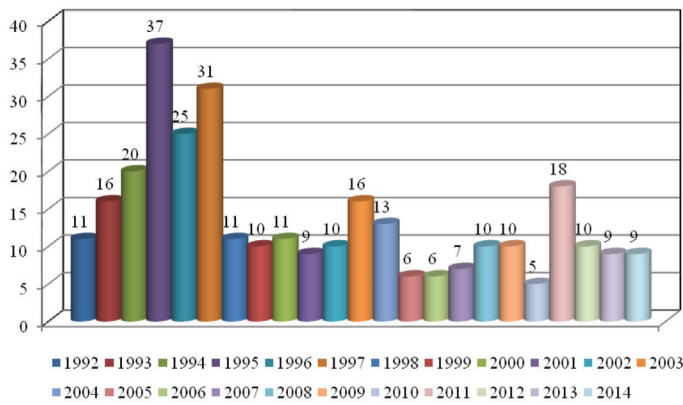
Členové Sekce se podílejí i na postgraduálním vzdělávání dermatologů v dermatoalergologické problematice a problematice profesionálních dermatóz. Na vybraných klinických pracovištích je možnost školících míst.

Tradiční je spolupráce se styčnými obory – s lékaři pracovního lékařství, hygieniky práce, alergology i praktickými

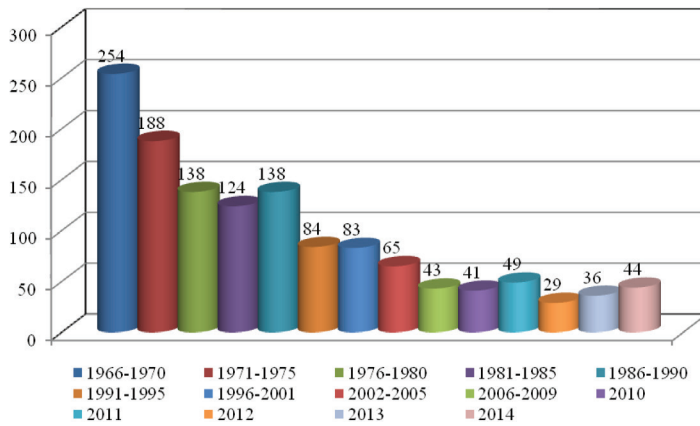
lékaři jak v běžné denní práci, tak i v činnosti přednáškové a publikační.

Vyšetřování profesionálních dermatóz je prováděno v jednotlivých krajích ve specializovaných ambulancích pro profesionální dermatózy v úzké spolupráci s klinikami a odděleními nemocí z povolání a hygienickou službou. Komplikované případy jsou řešeny na pravidelných zasedáních Sekce dermatoalergologické a pro profesionální dermatózy. Počty profesionálních dermatóz se v průběhu let měnily, v současné době jsou počty ve srovnání s lety padesátými a šedesátými minulého století minimální.

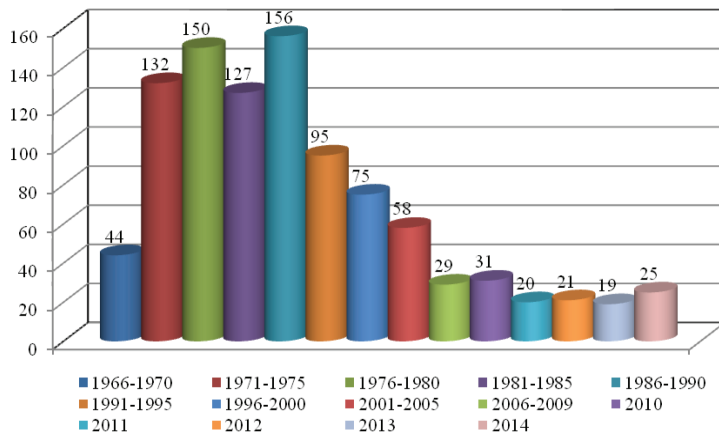
Z kožních infekčních profesionálních onemocnění (kapitola V Seznamu nemocí z povolání) je stále aktuální scabies u pracovníků ve zdravotnictví. Do roku 1990 se pohybovaly počty tohoto onemocnění pouze do 25 za rok, v letech 1996–2000 průměrně 127 případů za rok, v roce 2014 bylo hlášeno 84 případů. Počty profesionálních zoonóz výrazně poklesly, trichophytia byla nejvíce aktuální v letech 1961–1965 – průměrně 866 případů za rok, v roce 2014 pouze 4 případy. Minimální jsou v posledních letech také počty infekčních hrbolů dojičů (nejvíce v letech 1961–1965 průměrně 186 za rok), erysipeloidů (v letech 1986–1990 102 průměrně za rok), hlášeny bývají i boreliózy (v roce 2014 9 případů) – grafy 1, 2, 3, 4 a 5.

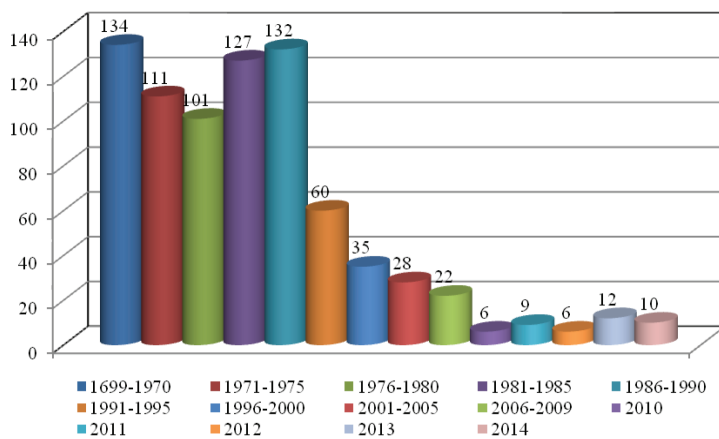
Graf 5. Boreliosis v ČR v letech 1992–2014

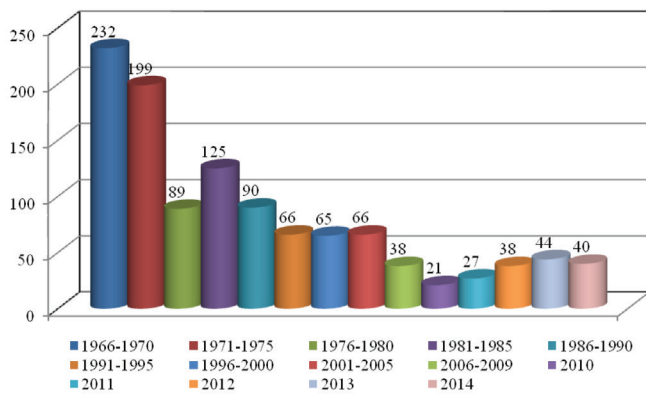
Graf 6. Plastické hmoty v ČR – 5leté intervaly/průměr za 1 rok, od r. 2010 počet/rok

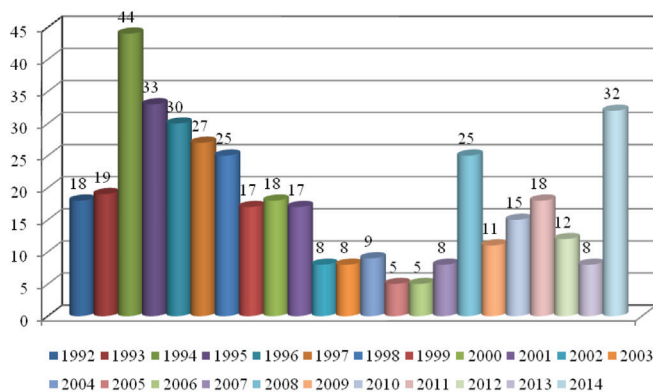
Graf 7. Gumárenské chemikálie v ČR – 5leté intervaly/průměr za 1 rok, od r. 2010 počet/rok

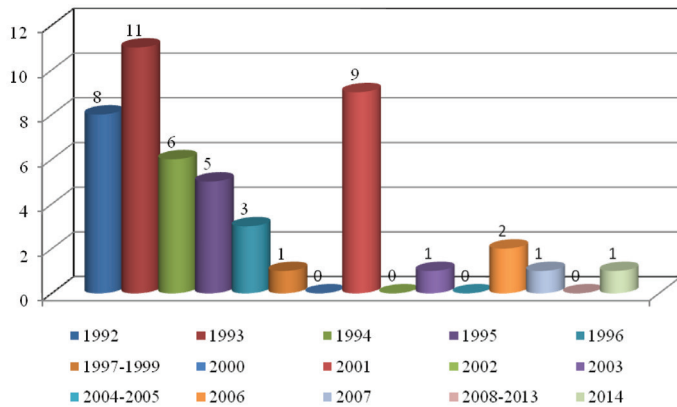
Graf 8. Chrom v ČR – 5leté intervaly/průměr za 1 rok, od r. 2010 počet/rok

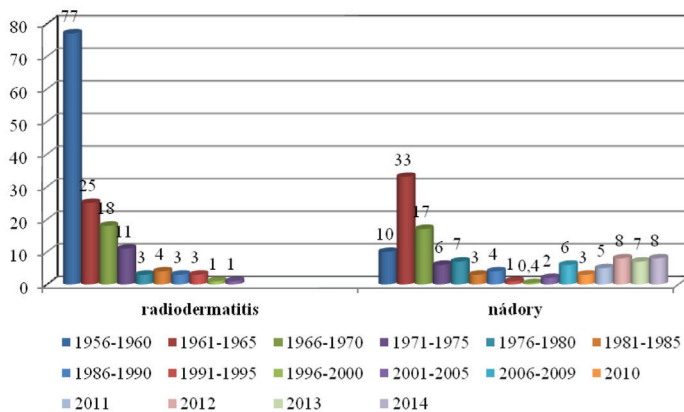
Graf 9. Ropné výrobky v ČR – 5leté intervaly/průměr za 1 rok, od r. 2010 počet/rok

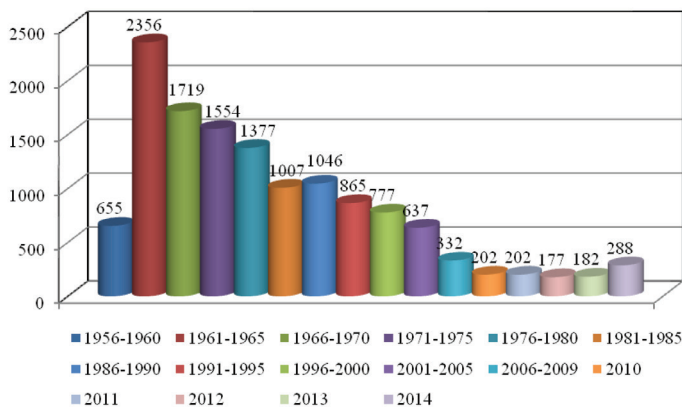
Graf 10. Dezinfekční přípravky v ČR v letech 1992–2014

Graf 11. Acne oleosa v ČR v letech 1992–2014

Graf 12. Radiodermatitida a nádory v ČR – 5leté intervaly/průměr za 1 rok, od r. 2010 počet/rok

Graf 13. Vývojové trendy profesionálních dermatóz v ČR – 5leté intervaly/průměr za 1 rok, od r. 2010 počet/rok

Tabulka 2. Rutinní testy – rok 1954

	Alergen	Koncentrace	Vehikulum
1.	Terpentinový olej	30 %	slunečnicový olej
2.	Petrolej	30 %	slunečnicový olej
3.	Benzin	50 %	slunečnicový olej
4.	Síran nikelnatý	10 %	voda
5.	Dvojjchroman draselný	0,5 %	voda
6.	Mýdlový prášek	2 %	voda
7.	Acidum carbolicum	1 %	voda
8.	Formalin	3,5 %	voda
9.	Novocain	2 %	voda
10.	Sublimát	1:1000	voda
11.	Parafenyldiamin	2 %	vazelína
12.	Jodová tinktura	2 %	natřít mazáčkem

Častějšími profesionálními dermatózami jsou onemocnění ekzémová (kapitola IV Seznamu nemocí z povolání), tj. iritační dermatitidy a kontaktní ekzémy. Příčinou iritačních dermatitid jsou nejčastěji v současné době ropné výrobky a čisticí přípravky. Příčinou profesionálních kontaktních ekzémů jsou nejčastěji plastické hmoty, nejvíce hlášených bylo v letech 1966–1970 – průměrně 254 za rok, v roce 2014 jen 44 případů. Následují gumárenské chemikálie v letech 1986–1990 bylo hlášeno průměrně 156 případů za rok, v roce 2014 pouze 25 pří-

padů. Dalším alergenem je chrom a jeho sloučeniny, nejvíce případů bylo v letech 1966–1970 průměrně 134 za rok, v roce 2014 pouze 10 případů. Ropné výrobky byly příčinou jak iritačních dermatitid, tak profesionálních kontaktních ekzémů pro jejich obsahové komponenty, zvláště konzervační přísady – nejvíce v letech 1966–1970 průměrně 232 za rok, v roce 2014 jenom 40 případů. Příčinou profesionálních ekzémů mohou být také dezinfekční přípravky, v roce 2014 32 případů – grafy 6, 7, 8, 9 a 10. Zřídka se v současné době setkáváme s acné oleosa,

Tabulka 3. Epikutánní testy – rutinní základní – rok 1970

	Alergen	Koncentrace	Vehikulum
1.	Ol. Terebinthinae	10 %	ol. olivarum
2.	Dvojchroman draselný	0,25 %	aqua
3.	Síran nikelnatý	5 %	aqua
4.	Chlorid rtuťnatý	0,05 %	aqua
5.	Chlorid kobaltnatý	2 %	aqua
6.	Formaldehyd	1 %	aqua
7.	Procainum hydrochloricum	2 %	aqua
8.	Parafenyldiamin	2 %	vazelína
9.	Anilín	10 %	ol. olivarum
10.	Neomycin	10 %	vazelína
11.	Merkaptobenzothiazol	2 %	eucerin
12.	Tetrametylthiuramdisulfid	2 %	eucerin

Tabulka 4. Epikutánní testy – rutinní lékové – rok 1970

	Alergen	Koncentrace	Vehikulum
1.	Peru balzám	10 %	vazelína
2.	Pellidol	1 %	vazelína
3.	Resorcin	1 %	aqua
4.	Detrion plv. nebo Sulfathiazol ung.	orig.	skarifikačně
5.	Endiaron	1 %	orig. 3 % mast
6.	Ol. Lauri	1 %	zředit vaz. 1:2
7.	Pix lithanthracis	5 %	ol. olivarum
8.	Heřmáněk		vazelína
9.	Chloramfenikol	1 %	aqua – decoctum
10.	Xanthocillin (Brevicid ung.)	0,2 %	vazelína
11.	Parabeny (methyl- a propylparaben směs ää)	3 %	orig. mast
12.	Lanolín	100 %	vazelína

Tabulka 5. Epikutánní testy rutinní – rok 1977 až 1984

	Alergen	Koncentrace	Vehikulum
1.	Ol. Terebinthinae	10 %	ol. olivarum
2.	Dvojchroman draselný	0,25 %	aqua
3.	Síran nikelnatý	5 %	aqua
4.	Chlorid rtuťnatý	0,05 %	aqua
5.	Chlorid kobaltnatý	2 %	aqua
6.	Formaldehyd	1 %	aqua
7.	Procainum hydrochloricum	2 %	aqua
8.	Parafenyldiamin	2 %	vazelína
9.	Anilín	10 %	ol. olivarum
10.	Neomycin	10 %	vazelína
11.	Merkaptobenzothiazol	2 %	vazelína
12.	Tetramethylthiuramdisulfid	2 %	vazelína
13.	Antioxidant 4010NA	0,5 %	vazelína

Tabulka 6. Epikutánní rutinní testy platné v ČSSR podle dohody CDRG (1985–1995)

	Alergen	Koncentrace	Vehikulum
1.	Alcoholes adipis lanae	30 %	vazelína
2.	Benzokain	1 %	vazelína
3.	Chlorid kobaltnatý	1 %	vazelína
4.	Formaldehyd	1 %	aqua
5.	Antioxidant 4010 NA (IPPD)	0,1 %	vazelína
6.	Merkaptobenzothiazol	2 %	vazelína
7.	Chlorid rtuťnatý	0,03 %	aqua
8.	Síran nikelnatý	2,5 %	vazelína
9.	Parafenyldiamin (PPD)	1 %	vazelína
10.	Dvojchroman draselný	0,5 %	vazelína
11.	Ol. Terebinthinae	10 %	ol. Olivarum
12.	Tetramethylthiuramdi-sulfid (TMTD)	2 %	vazelína
13.	Parabeny	10 %	vazelína
14.	Peru balzám	25 %	vazelína
15.	Chloramphenicol	2 %	vazelína
16.	Kalafuna	20 %	vazelína

Tabulka 7. Evropská standardní sada – od roku 1995

	Alergen	Koncentrace	Vehikulum
1.	Kaliumdichromát	0,5%	vazelína
2.	Neomycinsulfát	20%	vazelína
3.	Thiuram-mix	1%	vazelína
4.	Parafenyldiamin	1%	vazelína
5.	Kobaltchlorid	1%	vazelína
6.	Benzokain	5%	vazelína
7.	Formaldehyd	1%	aqua
8.	Kalafuna	20%	vazelína
9.	Clioquinol	5%	vazelína
10.	Peru balzám	25%	vazelína
11.	N-izopropyl-N'-feryl-parafenyldiamin	0,1%	vazelína
12.	Alcoholes adipis lanae	30%	vazelína
13.	Merkapto-mix.	2%	vazelína
14.	Epoxidová pryskyřice	1%	vazelína
15.	Parabeny-mix	16%	vazelína
16.	Paratertiarybutyl-fenolformaldehydová pryskyřice	1%	vazelína
17.	Fragrance-mix	8%	vazelína
18.	Quaternium-15	1%	vazelína
19.	Niklsulfát	5%	vazelína
20.	Kathon CG	0,01%	aqua
21.	Merkaptobenzotiazol	2%	vazelína
22.	Sesquiterpenolaktony-mix	0,1%	vazelína
23.	Primin	0,01%	vazelína
24.	Budesonid	0,01%	vazelína
25.	Tixokortol-21-pivalát	0,1%	vazelína

chronickou radiodermatitidou a profesionálními nádory – grafy 11 a 12.

Nejvíce profesionálních dermatóz bylo v 60. letech (v letech 1961–1965 průměrně 2 356 za rok), výrazný pokles nastal v 80. letech (1981–1985, za rok průměrně 1007), velmi výrazný pokles v letech 2006–2009 (průměrně 332 za rok). Nejméně hlášených profesionálních

dermatóz bylo v roce 2012 pouze 177, v roce 2014 již 288 – graf 13. Pokles profesionálních dermatóz souvisí s pokrokem technologie výroby, se zaváděnou automatizací i důsledným používáním ochranných pracovních pomůcek. Mnozí pacienti s profesionálními dermatózami však nejsou k vyšetření na příslušné pracoviště odesláni nebo toto vyšetření odmítají.

SEZNAM LÉKAŘŮ, KTERÍ SE ZABÝVAJÍ DIAGNOSTIKOU A POSUZOVÁNÍM PROFESIONÁLNÍCH DERMATÓZ V SOUČASNÉ DOBĚ

Jihočeský kraj

prim. MUDr. Jiří Horažďovský, Ph.D.
MUDr. Hana Janatová
Nemocnice České Budějovice, a. s., kožní oddělení
B. Němcové 585/54, 370 87 České Budějovice

Jihomoravský kraj

doc. MUDr. Eliška Dastychová, CSc.
MUDr. Miroslav Nečas, Ph.D.
FN u sv. Anny v Brně, I. dermatovenerologická klinika
Pekařská 53, 656 91 Brno

Karlovarský kraj

prim. MUDr. Helena Němcová
Nemocnice Sokolov, spol. s r. o., kožní oddělení
Slovenská 545, 356 01 Sokolov

Královéhradecký kraj

MUDr. Jaroslava Vaněčková
FN Hradec Králové, Klinika nemocí kožních a pohlavních
Sokolská 581, 500 05 Hradec Králové

Liberecký kraj

MUDr. Václava Pospíšilová
Kožní ambulance
Lipová 6/664, 460 01 Liberec

Moravskoslezský kraj

MUDr. Edita Černá
MUDr. Radana Hromádková
FN Ostrava, kožní oddělení
17. listopadu 1790, 708 52 Ostrava

Olomoucký kraj

MUDr. Iva Karlová
FN Olomouc, Klinika chorob kožních a pohlavních
I. P. Pavlova 6, 775 20 Olomouc

Pardubický kraj

MUDr. David Stuchlík
Pardubická krajská nemocnice, kožní oddělení
Kýjevská 44, 532 00 Pardubice

Plzeňský kraj

MUDr. Dagmar Košťálová
Kožní ambulance
Víceoborové ambulantní zdravotnické zařízení DIEKO, s. r. o.
Karlovarská třída 30, 301 66 Plzeň

MUDr. Martin Novák

FN Plzeň, Dermatovenerologická klinika
Alej Svobody 80,
304 60 Plzeň-Lochotín

Praha a Středočeský kraj

MUDr. Pavla Alexandrová
FN Na Bulovce, Dermatovenerologická klinika 2. LF UK
Budínova 2, 180 81 Praha 1

MUDr. Zuzana Kulíková

Fakultní nemocnice Královské Vinohrady
Šrobárova 1150/50,
100 34 Praha 10

prim. MUDr. Alena Machovcová, Ph.D., MBA

MUDr. Janoušková Gabriela
FN v Motole, Dermatovenerologické oddělení
V Úvalu 84, 150 06 Praha 5

MUDr. Ivan Řehoř

Městská poliklinika Praha
Spálená 12, 110 00 Praha

MUDr. Andrea Vocilková

Kožní ordinace
Makovského 1396/16b, 163 00 Praha

MUDr. Hana Zapletalíková

Ústřední vojenská nemocnice, kožní oddělení
U Vojenské nemocnice 1200, 169 02 Praha 6

MUDr. Martina Žemličková

Fakultní poliklinika, Dermatovenerologická klinika,
1. LF UK a VFN
Karlovo nám. 32, 121 11 Praha

MUDr. Jan Šudřich
Ordinace, Tyršova 60, 266 01 Beroun

prim. MUDr. Vladimír Drvota
Oblastní nemocnice Kladno, s. r. o.
Vančurova 1548, 272 95 Kladno

Ústecký kraj
MUDr. František Kezníkl
Ordinace kožního lékaře
Masarykovo nám. 845, 441 01 Podbořany

MUDr. Hana Malíková
Krajská zdravotní a.s., Masarykova nemocnice
Ústí nad Labem, kožní odd.
Sociální péče 3316/12A, 401 13 Ústí nad Labem

Do redakce došlo dne 11. 12. 2015.

Adresa pro korespondenci:

doc. MUDr. Eliška Dastychová, CSc.

I. dermatovenerologická klinika LF MU a FN u sv. Anny v Brně

Pekařská 53

656 91 Brno

e-mail: eliska.dastychova@fnusa.cz

Vzpomínka na prof. MUDr. Lubora Jiráska, CSc.

V letošním roce uplynulo 100 let od narození profesora Jiráska, který stál u zrodu Sekce dermatoalergologické a pro profesionální dermatózy a do 80. let minulého století byl jejím vedoucím.

Problematika kontaktního ekzému profesionálního i neprofesionálního mu byla vším. O kontaktních alergenech a vzájemných vztazích mezi nimi dovedl poutavě vyprávět. Zajímal se o problematiku kontaktní přecitlivělosti na plastické hmoty, gumárenské chemikálie, kovy, lokální anestetika, fenothiazinové deriváty, propolis, azobarviva z pohledu skupinové přecitlivělosti a další. Byl významným odborníkem v problematice profesionálních radiodermatitid a acne chlorina.

Jeho publikace, bylo jich 200, byly vždy precizní, práce mu byla koníčkem.

Členové Sekce na něj vzpomínají jako na výborného učitele a moudrého člověka.

Za Sekci dermatoalergologickou a pro profesionální dermatózy

Eliška Dastychová